

**Diskors tal-E.T. George Vella, President ta' Malta fl-okkazjoni tat-tnedija
tal-ktieb dwar l-Ombudsman: *Serving People and Parliament***

Sur Anthony Mifsud

Professur Edward Warrington

Sinjuri

Kien xieraq hafna li jifakkur il-hamsa u ghoxrin anniversarju mit-twaqqif tal-Uffiċċju tal-Ombudsman.

Kien xieraq ukoll li t-tifkira ewlenija tkun dan il-ktieb, *Serving People and Parliament*, li jirrakonta l-istorja tal-istituzzjoni saħansitra minn qabel ma twaqqfet.

Fl-aħharnett, huwa xieraq ukoll li t-tnedija ta' dan l-istudju sseħh hawn fil-Palazz ta' San Anton, mhux biss bhala milja storika, iżda wkoll bhala turija ta' rispett u apprezzament tagħna lkoll lejn din l-istituzzjoni, f'isem il-Poplu Malti u Ghawdxi kollu.

Jiena rrid nibda billi nrodd ħajr lil kull min ta sehem u ta l-kontribut tiegħu għal-din il-pubblikazzjoni, fosthom ovvajment l-EDITOR, il-Professur Warrington. Din hija opra tassew utli, hija referenza importanti mhux għalina li nistgħu ngawduha bħalissa biss, iżda wkoll għal kull min ġej warajna u jista' jagħmel riċerka u jfittex f'kotba bħal dawn.

Il-ktieb jitfa' lenti ċara ħafna dwar il-mixja demokratika u l-istat tad-dritt ta' pajjiżna. Kif nafu sew, dawn il-prinċipji ma jilħqu qatt il-milja tagħhom, hekk kif soċjetà li tikber u tevolvi, dejjem iġġib sfidi godda magħha u tifrex quddiemha oqsma oħra li jiżviluppaw maż-żmien, u dawn fi żmienhom iġibu magħhom l-isfidi tagħhom li jridu jiġu indirizzati.

Laqatni ħafna il-mod oriġinali u kwazi personali wkoll, kif kull min mexxa dan l-Uffiċċju minn mindu twaqqaf ingħata l-ispazju jikteb dwar il-ħsibijiet tiegħu, ir-riflessjonijiet, u ċ-ċirkostanzi li fihom iddaħħlu bidliet radikali u kif il-poplu tgħallem ifittex u japprezza il-governanza tajba.

Hadit gost nara kif il-ktieb huwa bbażat mhux fuq teorija, jew diskussjoni akkademika dwar amministrazzjoni biss – iżda fuq rendikonti ta' żviluppi u grajja vera tal-protagonisti nfushom, fatti dokumentati u evalwazzjonijiet minn esperti f'dan il-qasam.

Dan il-ktieb, u oħrajn mirquma u ricerkati bħalu, għandhom isibu posthom fost l-għodda edukattiva għal min għandu għal qalbu kif tithaddem id-demokrazija, u kif tkun għal ġid taċ-ċittadini f'pajjiż demokratiku.

Sinjuri,

Aktar minn mitejn sena ilu, f'għeluq is-seklu tmintax, f'dan l-istess Palazz, iltaqgħu għall-ewwel darba fl-istorja ta' pajjiżna, ta' ġensna rappreżentanti tal-ibliet u rħula 'ħielsa' mill-ħakma tal-Franċiżi.

Il-Kungress, kif kien isejjaħ lilu nnifsu, ma kienx parlament kif nafuh illum, u lanqas ma kien demokratiku, iżda fih twieldu idejat u ntisġu fl-

aspirazzjonijiet politiċi tal-Maltin: idejat dwar il-libertà tal-poplu u ta' kull bniedem fi hdanu u dwar id-dinjità inaljenabbli tal-bniedem; dwar id-dritt għal gvern kostituzzjonali li jhars il-gid kollettiv tal-Maltin u l-Ghawdxin.

Kien żmien ta' gwerra, ta' biża' u ta' gūh, żmien ta' incetezza u riskju kbir, żmien ta' tbatija kollettiva. Kien ukoll żmien ta' holm u ta' hidma sfieqa b'riżq il-gejjieni ta' ġensna.

Minn banda, l-Palazz ta' San Anton kien iservi ta' kwartieri generali għat-tmexxija tal-imblokk kontra l-Frañċiżi u d-diplomazija li biha l-Maltin kisbu l-ghajnuna tal-potenzi l-kbar ta' dak iż-żmien.

Iżda, aktar minn hekk, nistgħu ngħidu li l-Palazz sar il-benniena tal-istorja kostituzzjonali ta' pajjiżna.

Hekk baqa' matul iż-żewġ sekli u fuqhom u aktar minn żewġ sekli jiġifieri li għaddew minn dakinhar li l-Itaqa' l-Kungress għall-ewwel darba. Hawn, fil-kwiet u b'sens kbir ta' responsabbiltà, l-mexxejja ta' pajjiżna matul is-snin iħarsu, iħaddmu u jiżviluppaw il-wirt kostituzzjonali Malti.

L-Uffiċċju tal-Ombudsman huwa element importanti ħafna ta' dan il-wirt kostituzzjonali.

Kif diġa' ntqal it-twaqqif tal-Uffiċċju fl-1995 kien pass ewlieni fl-iżvilupp kostituzzjonali ta' Malta. Għalkemm dakinhar, il-kariga ma ngħatatx rikonoxximent kostituzzjonali, l-Ombudsman sa mill-bidu ingħata l-istatus ta' 'Uffiċjal tal-Parlament'.

B'hekk, minn banda, seta' jaġixxi bl-awtorità sħiħa tal-legiżlatura; u mill-banda l-oħra, il-Parlament ingħata għodda li permezz tagħha seta' jissorvelja l-amministrazzjoni pubblika. Minbarra dan, kienet l-ewwel darba li l-liġi għaddiet, l-għażla u l-ħatra ta' uffiċjal pubbliku għoli f'idejn il-Parlament, u li dan isir b' maġġoranza ta' żewġ terzi tad-Deputati.

Il-Kamra tad-Deputati mhux biss osservat dak li titlob il-liġi imma, fi spirtu ta' rieda tajba qawwija sal-lum, appoġġat unanimament il-ħatra ta' kull Ombudsman li ġie mahtur.

Il-mudell irnexxa: il-fiduċja għolja li jgawdi l-Ombudsman fost in-nies u d-Deputati ispirat riformi istituzzjonali oħra ta' din ix-xorta, fosthom l-Uffiċċju Nazzjonali tal-Verifika fis-sena 1997 u l-Kummissarju dwar *Standards* fil-Ħajja Pubblika fis-sena 2018.

Matul dawn l-aħħar ħamsa u għoxrin sena, l-Ombudsman sħarreg l-ilmenti ta' għexieren ta' eluf ta' nies. Jissejjaħ 'tarka għaċ-ċittadin', 'il-kuxjenza tal-amministrazzjoni pubblika' u l-'għassies tal-istat tad-dritt'.

Kull metafora tindika aspetti differenti tal-missjoni afdana f'idejn l-Uffiċċju.

Il-missjoni ewlenija tindirizzah lejn in-nies u n-nisġa ta' relazzjonijiet li hemm bejniethom u l-amministrazzjoni pubblika. Tajjeb li niftakru li f'pajjiżna illum jgħixu għexieren ta' nies li mhumiex ċittadini Maltin. Għalkemm dawn ukoll igawdu d-drittijiet u l-libertajiet fundamentali garantiti mill-Kostituzzjoni,

proporzjon minnhom mhux żgħir ibatu minn emarginażżjoni soċjali, kulturali u, kultant, sfruttament ekonomiku.

L-Ombudsman għandu jkun ukoll it-tarka ta' dawn in-nies.

Bħala 'kuxjenza tal-amministrazzjoni pubblika', l-Ombudsman jaqdi ukoll lis-servizz pubbliku, l-intrapriżi statali, l-awtoritajiet regolatorji, l-aġenziji u bosta kummissjonijiet u bordijiet li jipprovdu Servizz lill-pubbliku, lill-intrapriżi kummerċjali u lill-għaqdiet mhux governattivi ta' Malta.

L-istharrig u l-pariri tal-Ombudsman la huma sentenzi ta' qorti u lanqas huwa skrutinju ta' awditur.

L-Uffiċċju m'għandux awtorità eżekuttiva biex jinforza r-rakkomandazzjonijiet li joffri. Il-Parlament bħal ma għamlu pajjiżi oħra demokratiċi qabilna, waqqaf istituzzjoni li taħdem bil-kelma t-tajba, b'sens qawwi ta' ġustizzja u *fair play*, f'atmosfera ta' fiduċja reċiproka u b'rieda tajba, sewwa sew kif taħdem suppost il-kuxjenza tagħna.

B'hekk, l-Ombudsman jafferma l-awtonomija, il-ħila u r-rieda tajba ta' amministrazzjoni pubblika, filwaqt li jgħinha ttejjeb is-servizzi u s-sistemi tagħha, u jirrikonċiljaha ma' min iħossu offiż jew żvantagġjat.

Rapporti uffiċċjali jgħidulna b'soddisfazzjon li ftit li xejn huma l-każijiet ta' nuqqas ta' qbil bejn l-Uffiċċju tal-Ombudsman u l-entitajiet li huma soġġetti għall-ġurisdizzjoni tiegħu. Madankollu, intenni s-sejha li għamilt ħmistax ilu meta żort l-Uffiċċju, li r-rakkomandazzjonijiet tal-Ombudsman, fejn huwa possibbli, għandhom jintlaqgħu u jitwettqu.

Bħala għassies tal-istat tad-dritt, l-Ombudsman jaqdi l-Parlament fil-missjoni li nikkwota ‘jagħmel liġijiet għall-paċi, ordni u gvernar tajjeb ta’ Malta b’mod konformi ma’ rispett sħiħ għad-drittijiet tal-bniedem, il-principji generalment aċċettati tad-dritt internazzjonali u l-obbligi internazzjonali u reġjonali ta’ Malta. Dan johroġ mill-Kostituzzjoni ta’ Malta, art. 65(1).

Ir-Rapport ta’ kull sena li l-Ombudsman jippreżenta lill-Kamra tad-Deputati jikkumenta dwar żviluppi li jistgħu jheddu l-istat tad-dritt, kif imfisser fil-Kostituzzjoni.

Dan ir-Rapport joffri idejat u pariri dwar mistoqsijiet kostituzzjonali, b’mod partikolari dwar ħwejjeġ li jmissu d-drittijiet fundamentali tal-bniedem u l-kwalità tal-governanza. Huma pariri studjati, prudenti, maħsubin u bbażati fuq għarfien intimu u wiesgħa tal-operat tal-istituzzjonijiet ta’ pajjiżna u fuq kollox fuq sens qawwi ta’ ġustizzja.

Għalkemm jiena ċert li d-Deputati individwali jixtarru dak li jkun hemm fir-rapport annwali, ikun tajjeb li l-Kamra tad-Deputati tiddibatti ir-riflessjonijiet u s-suggerimenti tal-Ombudsman b’mod aktar regolari, kif, wara kollox, jitlob l-artikolu 29(1) tal-Att dwar l-Ombudsman u kif anke ġie ssuggerit mill-Kummissjoni Venezja fl-aħħar Rapport tagħha.

Fl-aħħarnett, l-anniversarju li qegħdin infakkru u niċcelebraw jaħbat ma’ żmien ta’ tiġdid kostituzzjonali li hu mingħajr precedent fl-istorja ta’ pajjiżna.

Għall-ewwel darba, wara li snin ilu bdiet tiġi diskussa l-bżonn ta’ riforma fil-Kostituzzjoni tagħna mill-Presidenti ta’ qabli, jien għamilt konsultazzjoni pubblika wiesgħa dwar x’ riformi kostituzzjonali iċ-ċittadini riedu jaraw fil-Kostituzzjoni tagħna.

Dan l-eżercizzju ngħalaq, u ser iservi bħala bażi għad-diskussjonijiet li mistennija jkollna fil-Konvenzjoni Kostituzzjonali, li tibda' taħdem meta tippermettiena l-Pandemija.

L-esperjenza tal-iżvilupp tal-Uffiċċju tal-Ombudsman toffri tagħlimiet u preċedenti importanti li jistgħu jkunu ta' għajjnuna fit-tfassil ta' bidliet kostituzzjonali oħra. Jispikkaw tliet prinċipji:

- (a) L-ewwel, il-prinċipji ta' *gradwalità*;
- (b) It-tieni, il-prinċipju ta' *checks and balances* maħsubin bir-reqqa; u
- (c) It-tielet, il-prinċipju li għandu jinbena *consensus fi hdan il-Parlament u lil hinn minnu* dwar il-missjoni u t-tifsila ta' kull istituzzjoni.

Jien naf li l-ktieb jittratta fuq dawn il-mistoqsijiet, u nirrakkomandah bħala kontribuzzjoni oħra mill-Uffiċċju tal-Ombudsman b'riżq il-ħarsien tad-drittijiet taċ-ċittadin, l-integrità tal-amministrazzjoni pubblika, u l-kwalità tal-governanza tar-Repubblika ta' Malta.

Fil-kuntest tal-konsultazzjonijiet dwar il-Kostutuzzjoni, ippermettuli nirreferi għar-Rapport tal-Kummissjoni Venezja tal-Kunsill tal-Ewropa ta' Ottubru 2020 għadda li jagħti importanza kbira lill-Uffiċċju tal-Ombudsman.

B'mod iktar ġenerali inhegġeg lil dawk kollha involuti u interessati biex dan ir-Rapport jiġi dibattut b'mod kalm u kwiet sabiex jiġi deċiż bħala pajjiż x'għandna nadottaw minnu aktar minn dak li diġà ġie adottat, dejjem fil-parametri taċ-ċirkostanzi politiċi, legali, u kostituzzjonali ta' pajjiżna.

Sinjuri,

Qabel nagħlaq nixtieq insellem lil kull min qeda' d-dmirijiet ta' Ombudsman jew ta' Kummissarju fi hdan l-Uffiċċju tiegħu – is-Sur Sammut, l-Imħallef Said Pullicino, u s-Sur Mifsud.

Magħhom insellem ukoll lill-Kummissarji, is-Sur Messina u l-Perit Saliba u ma nistax nonqos milli nsellem il-memorja tas-Sur Caruana Carabez.

Lilkom ilkoll inroddilkom ħajr għall-mod dinjituż li bih qdejt u qegħdin taqdu l-missjoni afdana f'idejkom mill-Parlament.

Inrodd ħajr ukoll lil kull min jaħdem jew kien jaħdem fl-Uffiċċju tal-Ombudsman: hija haġa tabilhaqq tajba li wieħed jaqdi lil pajjizu u lil niesu.

Bi pjaċir kbir, inniedi dan il-ktieb, *Serving People and Parliament*, u nirrakkomandah għal kull min għandu għal qalbu t-tmexxija xierqa ta' pajjiżna.

Grazzi.